

Generation of Temporal Programs by the President's Institute: a Case Study - Public Speeches of the Presidents of Ukraine

UDC: 316.334.3

DOI: <https://doi.org/10.15421/1724116>**Zharko Yaroslav**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-9865-3434>, zharoslaw@gmail.com*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)*

Abstract

Relevance. The article analyzes the dynamics of Ukrainian presidents' rhetoric through three temporal modes: "past," "present," and "future." The relevance of the topic is determined by the role of symbolic politics as a means of consolidating society, shaping collective identity, and defining the state's development priorities. Temporal programs in presidential speeches serve as indicators of socio-political communication, influencing mass consciousness. The study of these programs allows for a better understanding of the relationship between politics and time and has practical significance for improving political communication, memory policy, and strategic planning.

Objective. The key objective of the study is to identify the peculiarities of the use of temporal programs by the presidential institution, as reflected in the content of public speeches of Ukrainian presidents.

Results. In speeches about the past, Leonid Kravchuk created a Ukrainocentric narrative, Leonid Kuchma combined criticism and positive aspects of the Soviet period, Viktor Yushchenko emphasized the colonial nature of the USSR, and Viktor Yanukovich introduced the religious factor. Petro Poroshenko and Volodymyr Zelensky used historical parallels to mobilize society. The image of the present evolved from Kravchuk's optimism to Kuchma's and Yanukovich's realistic approaches. Yushchenko viewed the present as a period of unity after the Orange Revolution, Poroshenko – as a time of military and diplomatic achievements, and Zelensky – as a struggle with social problems and consolidation during the war. For Kravchuk, the future meant reforms and European integration, for Kuchma – modernization and a multi-vector policy, for Yushchenko – social justice and anti-corruption efforts, for Yanukovich – poverty reduction, for Poroshenko – national security and NATO membership, and for Zelensky – victory, territorial restoration, and unity.

Conclusions. The evolution from romanticism through realism to a strategic (pragmatic) approach reflects the adaptation of rhetoric to modern challenges. The need to align political messages with the current needs of society is also emphasized.

Keywords: presidents' rhetoric, temporal programs, political communication, national consciousness, symbolic politics, historical memory, social identity

Генерація темпоральних програм інститутом президента: кейс – публічні промови президентів України

Жарко Ярослав*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)*

Анотація

Актуальність. Стаття аналізує динаміку риторики президентів України крізь три часові модули: «минуле», «теперішнє» та «майбутнє». Актуальність теми зумовлена роллю символічної політики як засобу консолідації суспільства, формування колективної ідентичності та визначення пріоритетів розвитку держави. Темпоральні програми в промовах президентів є індикатором суспільно-політичної комунікації, що впливає на масову свідомість. Дослідження цих програм дає змогу зрозуміти взаємозв'язок політики та часу, а також має практичне значення для вдосконалення політичної комунікації, політики пам'яті та стратегічного планування.

Мета. Ключова мета роботи полягає в виявленні особливостей використання темпоральних програм інститутом президента що фіксується на рівні змісту публічних промов президентів України.

Результати. У промовах про минуле Леонід Кравчук створював україноцентричний наратив, Леонід Кучма поєднував критику та позитивні аспекти радянського періоду, Віктор Ющенко підкреслював колоніальний характер СРСР, а Віктор Янукович додавав релігійний фактор. Петро Порошенко та Володимир Зеленський використовували історичні паралелі для мобілізації суспільства. Образ сучасності змінювався від оптимізму Кравчука до реалістичного підходу Кучми та Януковича. Ющенко бачив сучасність як період єдності після Помаранчевої революції, Порошенко – як час військових і дипломатичних досягнень, а Зеленський – як боротьбу з соціальними проблемами та консолідацію під час війни. Майбутнє для Кравчука – це реформи та євроінтеграція, для Кучми – модернізація та багатовекторність, для Ющенко – соціальна справедливість та боротьба з корупцією, для Януковича – подолання бідності, для Порошенка – національна безпека та НАТО, а для Зеленського –перемога, відновлення територій та єдність.

Висновки. Еволюція від романтизму через реалізм до стратегічного (прагматичного) підходу свідчить про адаптацію риторики до сучасних викликів. Також фіксується необхідність узгодження політичних меседжів із актуальними потребами суспільства.

Ключові слова: риторика президентів, темпоральні програми, політична комунікація, національна свідомість, символічна політика, історична пам'ять, суспільна ідентичність

Стаття надійшла / Article arrived: 11.11.2024

Схвалено до друку / Accepted: 27.12.2024

Вступ.

Актуальність дослідження пов'язана з потребою фіксації конкретного прояву опрацювання символічною політикою образів минулого, теперішнього і майбутнього, оскільки в умовах сучасної політичної і соціальної нестабільності ці образи відіграють ключову роль у формуванні колективної ідентичності та суспільної свідомості. Символічна політика, особливо в контексті інституту президента, має значний вплив на консолідацію національної єдності, мобілізацію громадян та формування спільного бачення майбутнього. Це дослідження також є важливим з огляду на необхідність розуміння того, як символічні образи і наративи впливають на суспільну психологію та національну свідомість, особливо в контексті державотворчих процесів і боротьби за незалежність. Визначення та аналіз цих процесів дає можливість не лише краще зрозуміти сучасний політичний ландшафт, але й сприяє формуванню більш ефективних стратегій комунікації між владою та громадянським суспільством.

Темпоральна програма визначається як набір ідеологічних настанов, символічних образів і риторичних фігур, які використовуються інститутом влади, зокрема інститутом президента, для впливу на масову свідомість громадян щодо сприйняття минулого, теперішнього і майбутнього. Темпоральна програма задає певні часові координати, які стають орієнтирами для суспільства, допомагаючи формувати колективну пам'ять, бачення сучасності і очікування стосовно майбутнього розвитку країни.

Проблемна ситуація полягає в тому, що в сучасному українському суспільстві в умовах війни спостерігається підвищення уваги до інституту президента як ключового суб'єкта політичної комунікації. Президент своїми зверненнями та промовами значно впливає на масову свідомість громадян. У цих зверненнях він формує образи минулого, теперішнього та майбутнього України, створюючи певні темпоральні програми, які визначають орієнтири для українців у часових координатах. Це сприяє ідеологічному закріпленню темпоральної структури, що підтримується легітимною владою. Важливим є аналіз того, як інститут президента через свої комунікаційні практики відображає і транслює темпоральні програми, які впливають на суспільні уявлення та ідеологічні настанови.

Отже, **мета дослідження** полягає у виявленні особливостей відображення образів минулого, теперішнього, та майбутнього в рамках промов та звернень президентів України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення трьох основних задач:

1. Здійснити інтерпретацію отриманих якісних даних в зафіксованих темпоральних програмах.

2. Зафіксувати загальну картину відображення образів минулого, теперішнього та майбутнього в промовах кожного президента.

3. Порівняти генерацію темпоральних програм в рамках кожного президента та вивести особливості динаміки відображення від першого президента до поточного.

Цілком очевидно, що для проведення даного дослідження ми обираємо якісну методологію. Враховуючи те що предмет нашого дослідження має досить різноманітний прояв. Тобто темпоральні програми в тексті промов президентів можуть торкатися різних тематичних сфер, що не дає можливість використати контент-аналіз з жорсткою кодувальною картою. Тому для більшої свободи аналізу текстової інформації було використано методику «grounded theory». Але з елементами стандартного контент аналізу – були виділені заздалегідь конкретні категорії аналізу («образ минулого», «образ теперішнього», «образ майбутнього»). Проте цитати із тексту які оформлювалися в коди «йшли» до кожної із трьох категорій за логікою «обґрунтованої теорії». Код по своїй суті і є темпоральною програмою, а цитата її «живим» текстовим проявом. Тобто категорії були вже сформовані, а коди створювалися виходячи із тексту.

Щодо вибірки дослідження, було створено шість текстових масивів по кожному із президентів. До масиву входили інавгураційні промови та промови присвячені Дню Незалежності України. Вибір саме цих трьох типів промов обґрунтований декількома причинами. По-перше, в даних промовах йде розгорнутий виклад загальнонаціональної проблематики який має символічний характер та близький більше до абстракцій, але в той же час є конкретика в певних питаннях. По-друге, в цих промовах є конкретні прояви трансляції темпоральних програм: присутні розгорнуті тексти щодо минулого, теперішнього та майбутнього України

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Базовим поняттям дослідження є «символічна політика», тому актуальним постає аналіз розробки даної конструкції серед зарубіжних і вітчизняних науковців. Саме поняття «символічна політика» створюється і оформлюється в просторі теоретичних напрацювань П. Бурдьє, який описує політичне поле як простір символічної боротьби між політичними агентами за право визначати, що вважається легітимним – правильним і прийнятним у суспільстві. Політична діяльність стає змаганням за символічну владу, яка дозволяє поширювати свої уявлення, цінності та погляди на організацію політичного життя. Символічна влада – це контроль над системами символів, які формують сприйняття світу. Змінити світ означає змінити принципи, за якими люди уявляють і розуміють соціальну

реальність. Як зазначає П. Бурд'є, символічна влада визначає відчуття реальності, впливаючи на те, як люди сприймають і пояснюють соціальний світ. Вона встановлює правила розуміння і створює спільне бачення соціального порядку, забезпечуючи інтеграцію суспільства через спільні символи та значення (Прокопчук, 2013, с. 7).

Вітчизняні науковці В. Ярошенко та І. Присяжненко вказують, що символічна політика – це особливий вид політичної комунікації, яка використовує здатність символів впливати на свідомість громадян. Символи є ключовим елементом політики, оскільки завдяки їх багатозначності інформація передається швидко та без критичного сприйняття. Політичні символи слугують ефективними засобами комунікації між владою, суспільством та громадянами. Сучасні інформаційні технології значно посилюють роль символічної політики, поширюючи її через засоби масової комунікації. Символами можуть бути як мовні та візуальні засоби, так і дії чи реакції політичних суб'єктів. Символічна політика формує специфічний вимір політичного життя, наслідки якого – позитивні чи негативні – залежать від мети, з якою символи використовуються. (Ярошенко, & Присяжненко, 2014, с. 31-32).

Українська дослідниця В. Полянська зазначає, що символічна політика є формою політичної діяльності, яка впливає на політичну свідомість і має на меті створення та збереження легітимності влади, базованої на довірі до її інституцій та представників (Полянська, 2004, с. 88). У межах цього підходу зміст символічної політики прямо пов'язаний із формуванням довіри до політичної влади.

Таким чином, символічна політика виступає політичною діяльністю, яка впливає на репрезентації та конструювання реальності в структурі масової свідомості. Вона виступає ідеологічним інструментом впливу на великі соціальні групи, зокрема – націю. Також символічна політика здійснюється через різні канали впливу, найбільш значимими серед них є освіта та засоби масової інформації.

В вітчизняному науковому просторі за останні роки досить часто розглядається феномен президентського дискурсу. Як зазначає О. Євланова президентський дискурс характеризується низкою особливостей. По-перше, мовна поведінка глави держави має статусно-рольову природу, зумовлену його високим соціальним становищем, що надає йому організаторські, ідеологічні та управлінські функції. По-друге, президентські промови виконують функцію державного управління та боротьби за владу, впливаючи на знання, оцінки та думки громадськості, спонукаючи її до дій (Євланова, 2022, с. 55). Дослідниця Л. Завальська визначає, що до ключових форм цього дискурсу відносяться промови з ритуальним підтекстом (наприклад, інавгураційні

виступи, офіційні вітання та висловлення подяки), звітні відеозвернення, дебати в межах передвиборної кампанії та петиції в цифровому форматі. Також дослідниця наголошує що серед головних характеристик президентського дискурсу – прагнення до об'єднання суспільства та прагматична орієнтація на взаємодію, засновану на принципах співпраці та порозуміння (Завальська, 2023, с. 30).

Щодо аналізу політичного дискурсу за останні роки в українському науковому полі ми бачимо різновекторні дослідження. Це переважно лінгвістичні дослідження. Так, Є. Джиджора та С. Мельник досліджують використання саркастичних прийомів у публічних виступах Президента України Володимира Зеленського протягом перших двох місяців російсько-української війни, що розпочалася у 2022 році. Серед ключових форм такої риторики виділено гостру іронію, спрямовану на опонентів, колективне та індивідуальне висміювання як внутрішніх, так і зовнішніх противників, а також зневажливі коментарі на адресу об'єктів обговорення. Аналіз цих засобів комунікації здійснюється у контексті інформаційного протистояння, де сарказм використовується як інструмент впливу на масову свідомість (Джиджора, & Мельник, 2022, с. 500).

Дослідниця О. Гурко проаналізувала лінгвістичну специфіку політичних промов В. Зеленського. Було зафіксовано, що Володимир Зеленський демонструє здатність інтегрувати раціональні аргументи, емоційні звернення та заклики до дії, доповнюючи їх особистими акцентами, вираженими як мовними засобами, так і невербальними сигналами. У своїх промовах він майстерно застосовує переконливі прийоми для досягнення поставлених цілей (Гурко, 2022, с. 21).

За останні роки були помічені й інші дослідницькі інтервенції в рамках лінгвістичного напрямку. Так, дослідниця Н. Кондратенко проаналізувала з огляду на структурно-семантичні, лінгвокогнітивні та лінгвопрагматичні аспекти інавгураційні промови двох президентів – Президента України Володимира Зеленського та Президентки Словаччини Зузани Чапутової (Кондратенко, 2022); Дослідники О. Черниш, Н. Гончарук, З. Білошицька, О. Лісянюк в своїй роботі загалом розглянули та концептуалізували лінгвістичні особливості жанру «публічна промова політика» (Черниш та ін., 2022); Дослідниця Л. Завальська аналізує структурно-семантичні особливості інавгураційних промов президентів слов'янських країн (України, Польщі, Словаччини та Сербії), виокремлюючи їхні ключові жанрові компоненти в контексті політичного дискурсу (Завальська, 2024).

Дослідження минулого, теперішнього і майбутнього в промовах президентів в останні 5 років розглядаються в різних контекстах в зарубіжній науковій літературі. Так, дослідження

П. Кришнатрай і С. Шривастава (Krishnatray & Shrivastava, 2021) аналізує, як світові лідери використовували образи минулого, теперішнього і майбутнього у своїх промовах під час пандемії COVID-19. Лідери США та Німеччини зверталися до минулих криз, таких як Друга світова війна, щоб підкреслити здатність нації долати труднощі. Вони використовували ці історичні приклади для зміцнення впевненості в успішному подоланні поточної кризи. Лідери Індії та Японії також зверталися до історичних традицій стійкості свого народу, щоб показати, що сучасні виклики можуть бути подолані, спираючись на минулий досвід. У своїх промовах усі лідери акцентували увагу на серйозності поточної ситуації, закликаючи до негайних дій та єдності. Вони використовували терміни, які підкреслюють важливість співпраці та дотримання заходів безпеки. Китайський лідер особливо наголошував на успіхах у боротьбі з пандемією, підкреслюючи досягнення, яких вдалося досягти завдяки єдності і дисципліні народу. Ці різні підходи допомогли лідерам мотивувати своїх громадян і забезпечити підтримку національного духу під час пандемії.

Великий об'єм сучасного наукового дискурсу в даній площині спрямований на аналіз промов президентів США. Дослідження Сюелян Чень і Цзе Ху (Chen, & Hu, 2019) показало, що в президентських промовах США, спрямованих на теперішній момент, спостерігається стійка перевага над промовами, орієнтованими на майбутнє, які, в свою чергу, переважають над промовами, орієнтованими на минуле. Це свідчить про те, що президенти США частіше зосереджуються на актуальних питаннях, ніж на ретроспективі або майбутніх перспективах. Дослідження української вченої Юлії Крапиви (Кгарува, 2023) показало, що інаугураційні промови президентів США відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності та консолідації суспільства після виборів. Ці промови часто відображають не тільки актуальний стан країни, але й містять відсилання до минулого, щоб підтвердити тяглість історичної спадщини, а також окреслюють майбутні виклики і цілі, спрямовані на об'єднання нації навколо новообраного лідера.

Дослідження єгипетського вченого Шайми Мустафи (Mustafa, 2023) щодо риторики президентських промов вказує на різноманітні стратегії використання минулого, теперішнього і майбутнього для досягнення політичних цілей. Наприклад, Дональд Трамп використовував метафори та негативні вирази для опису поточної ситуації в США, тоді як Джо Байден акцентував увагу на оптимістичному майбутньому. Словенська вчена Катя Племеніташ (Plemenitas, 2020) аналізує риторику Барака Обами під час промов, присвячених вбивствам афроамериканців. Обама використовує оцінювальні рамки, щоб об'єднати аудиторію, незважаючи на

расові поділи, і уникнути прямого звинувачення, що допомагає в трансляції його бачення минулого та майбутнього національних відносин.

Дослідження іракських вчених Аббаса Хусейна Таріша, Сайфа Хатема Абдалхакіма, Саада Аль Хасані (Tarish et al., 2022) показало, що американські медіа обрамляли промови Буша, Обами та Трампа щодо Близького Сходу з акцентом на різні аспекти. Джордж Буш наголошував на загрозах тероризму, виправдовуючи минулі військові дії як необхідні для безпеки. Барак Обама акцентував на дипломатії, критикуючи попередні рішення та закликаючи вчитися на помилках минулого. Дональд Трамп зосереджувався на внутрішніх проблемах США, критикуючи попередні втручання у міжнародні конфлікти. Дослідження американських вчених Афіни Чапекіс та Сари Мур (Chapekis, & Moore, 2019) показує, як риторика президентів США впливає на правове переслідування «інших», використовуючи приклади минулих адміністрацій та їх вплив на майбутні рішення.

У науковому дискурсі повністю відсутній темпоральний аналіз риторики українських президентів в динаміці. Тому актуальність дослідження також підкріплюється гносеологічною потребою в розумінні вітчизняного простору символічної політики, а саме риторики інституту президента за всі роки незалежності України.

Результати дослідження.

Масив промов президентів був сформований на основі текстових джерел, які були створені завдяки транскрибації аудіо- та відеоконтенту безпосереднього виступу політика. В таблиці представлені формати промов президентів та посилання на джерела (Таблиця 1).

Перший президент України Леонід Кравчук у своїх промовах трансливав досить глибоку систему темпоральних програм, яка віддзеркалювала історичний шлях України. Загалом, вектор його програм направлений на формування національної ідентичності, легітимізацію концепта «незалежність» та створення базисного наративу історичного процесу для тогочасної політичної культури.

Політика пам'яті в промовах Леоніда Кравчука переважно зосереджена на україноцентричній моделі. Президент приділяв увагу видатним історичним діячам української історії які займали пріоритетну позицію у процесах боротьби за незалежність: Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко, Іван Франко та інші. Окрім цього, наголос робився на протоукраїнських державних утвореннях з великим хронологічним діапазоном: Київська Русь, Галицько-Волинське князівство, Запорізька Січ і УНР. Ці утворення сприймаються як історичні прототипи сучасної незалежної України. Таким чином, відбувалася трансляція історичної вкоріненості концепту «незалежність». Це в свою чергу створює

Табл. 1.

Масив промов президентів України

Формат	Джерела
Інавгураційні промови	1. (Промова Президента Кравчука, 1991) 2. (Перша промова Президента Кучми, 1994) 3. (Друга промова Президента Кучми, 1999) 4. (Промова Президента Ющенка, 2005) 5. (Промова Президента Януковича, 2010) 6. (Промова Президента Порошенка, 2014) 7. (Промова Президента Зеленського, 2019)
Промови до Дня Незалежності	1. (Промови президентів України з нагоди роковин відновлення незалежності України, 1992–2019)

легітимацію в історичному руслі поточного незалежного статусу України.

Перший президент також активно впроваджує дискурс трагічних сторінок історії України. Зокрема згадуються такі події: Голодомор, Чорнобильська катастрофа, репресії та переслідування, зруйнування Києва, трагедія Батурина, Полтавська битва. Актуалізація травматичної пам'яті задіяна першочергово для консолідації українців навколо спільних історичних випробувань. В той же час активно впроваджувався концепт «зовнішнього ворога» як бар'єра для державотворчого процесу. Росія не має на цей час достатньої критики, тому не виступає прямим антагоністом. Більше того, одна з темпоральних програм Леоніда Кравчука свідомо підкреслювала спільність історичного минулого з Росією. Це відображає неоднозначність та амбівалентність тогочасної політики пам'яті.

У той же час президент ставить в своєму мемопросторі і позитивні сторінки історії України: досягнення Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, визвольні змагання XVII століття, культурні та наукові здобутки. Згадування цих оптимістичних сторінок є прямою констатацією національних успіхів в історичних координатах, а також створюють відчуття гордості за національну спадщину. Тематика досягнень різнобічна: вони стосуються військових, культурних, наукових та технічних сфер.

Значний об'єм промов про минуле був приділений критиці радянського періоду. Радянський Союз виступає історичним антагоністом. Він залишає Україні тягар проблем, трагедій та негараздів, які сучасна незалежна Україна повинна подолати. Леонід Кравчук маркує радянське минуле як тоталітарне та репресивне. Окрім цього, радянське минуле виступало «гальмом» для розбудови сучасної України. Однак варто зазначити, що у висловлюваннях не завжди на пряму зазначалася причетність Росії до цих подій.

Отже образ минулого у промовах першого президента створює цілісний історичний наратив, який виконував функцію легітимація незалежності України, консолідація суспільства через спільну

історичну пам'ять, формування національної ідентичності та критику тоталітарного минулого. Таким чином, закладалися базові принципи репрезентації минулого для символічної політики незалежної України.

Образ теперішнього в рамках промов Леоніда Кравчука підтримував наратив життєздатності молодій Україні як повноцінної держави. Президент відтворює дискурс «відродження після часів залежності». Також дуже інтенсивно впроваджується символічний заклик до активних дій з розбудови державності маркуючи час як історично важливий момент – «час будівництва незалежної України»

Слід зазначити що президент підкреслює мирний шлях розриву з колоніальним минулим. Підкреслюється міжнародне визнання та активна участь молодій Україні в геополітичних процесах, в першу чергу в просторі пострадянських країн. Ядро промов президента досить чітко спрямоване на констатацію позитивних економічних перетворень в сторону ринкової економіки символічно підкреслюючи готовність України до нових умов та її здатність адаптуватися до сучасності.

Усі аспекти образу теперішнього мали виразно позитивний характер, що сприяло формуванню оптимістичного уявлення про сучасний стан країни. Таким чином, у промовах Леоніда Кравчука образ теперішнього орієнтований на підкреслення досягнень, нових можливостей і історичної унікальності моменту.

Образ майбутнього України в промовах Леоніда Кравчука є досить структурним та багатоплановим. Іншими словами, майбутнє дуже деталізовано та прораховано. Воно відображає прагнення до реформ в сторону демократії та загальної модернізації. Ключовими рушійними принципами є: незалежність, демократія та соціальна держава. Економічна сфера є центральним сюжетом в структурі майбутнього. Новий економічний курс характерний для західних країн стає основною фавбулою «говоріння про майбутнє».

Образ майбутнього в зовнішньополітичній сфері декларується на принципі прагматизму,

миролюбності. В цей же час починає формуватися європейський вектор розвитку: ідеї інтеграції до Європи та подолання штучно створеного розриву з Європою. Але водночас акцентується на добросусідських відносинах із Росією. Таким чином можна зафіксувати деяку амбівалентність в промовах президента щодо зовнішньополітичного курсу. Хоча є припущення що така риторика є спробою триматися нейтралітету між геополітичними силами.

Значне місце також займає правова сфера в образі майбутнього. Корупція, злочинність виступають основними ворогами світлого майбутнього України. Інші аспекти майбутнього стосуються культури, освіти, армії, релігії та питань національних меншин. Висловлюються ідеї відродження української ідентичності, реформування освіти, забезпечення релігійної свободи, підтримки національних меншин і побудови довіри між владою та народом.

Образ майбутнього в промовах Леоніда Кравчука сконцентрований на демократизації економіки та укріпленні міжнародних відносин. Різноманітність проєкцій майбутнього які включають різні сфери життя суспільства та держави створює цілісне бачення майбутнього, що враховує різні елементи його функціонування.

Леонід Кучма відображає образ минулого з реалістичного ракурсу. Значна кількість темпоральних програм стосується перебування України у складі СРСР, де акцентується як на позитивних, так і на негативних аспектах цього періоду. Спадок командно-адміністративної системи та орієнтування на військово-промисловий комплекс виступає як негативна сторона радянського минулого, яка потребує еволюційного реформування. В той же час формування територіальних контурів сучасної України сприймається як позитивний внесок. Загалом образ радянської спадщини не має радикалізованих сенсів, що демонструє прагнення президента до різнобічної оцінки минулого.

Значна частка уваги другого президента щодо історії пов'язана з історичними спробами утвердження незалежності. Згадується унікальний досвід української держави 1917-1919 років, підкреслюючи з однієї сторони трагізм прагнень до незалежності, а з іншої правомірність існування України як незалежної держави. Символічно окреслюється український народ як витривалий та стійкий у важкі часи. Це підтверджується конкретними сторінками минулого: голодоморі, репресії та Чорнобильська катастрофа.

З метою зміцнення та кристалізації українців в просторі європейської ідентичності впроваджується дискурс приналежності української історії до європейської цивілізації. Україна виступає частиною європейської культури. Це підкреслюється такими історичними прикладами із промов президента: торговельні центри Ольвія і Пантікапей, шлюбні

союзи князів Київської Русі з європейськими династіями та внесок львівської інтелігенції у формування європейської культури.

Окрім того, у промовах звучить ідея необхідності парламентсько-президентської форми правління, що історично обґрунтовується прикладами з часів гетьманщини. Це підкреслює спроби президента спиратися на історичний досвід для легітимізації політичних реформ. Присутній також прагматичний підхід до складного історичного минулого, що виражається у лояльному ставленні до всіх сторінок історії. Президент наголошує на необхідності уникати механізму «забування», водночас вказуючи на проблему комплексу меншовартості, який сформувався внаслідок тривалого періоду бездержавності.

Отже, образ минулого в промовах президента Леоніда Кучми поміркований, зважений та прагматичний. Він відображає прагнення формування зваженої політики пам'яті.

Основною особливістю образу теперішнього України в промовах Леоніда Кучми є збалансований наратив, який органічно змішує як позитивні так і негативні аспекти сучасності. Це контрастує з романтизмом перших років незалежності Леоніда Кравчука в сторону реалізму. Образ теперішнього – це «період змін» і «реформ». Позитивні темпоральні програми підкреслюють процес утвердження України як повноцінної держави, її досягнення на міжнародній арені, високі темпи економічного зростання, створення державного механізму та формування нового класу підприємців. Зазначається, що Україна демонструє значні успіхи в економічному розвитку, інтегрується до європейських структур і водночас підтримує добрі відносини з Росією.

Водночас негативні темпоральні програми акцентують увагу на серйозних викликах, таких як проблеми демократії, тіньова економіка, соціально-економічна поляризація населення, низький рівень життя та тривожне соціальне самопочуття громадян. Ці аспекти вказують на відставання у вирішенні соціальних питань, що знижує загальний рівень задоволеності населення. Такий дискурс відображає прагнення до реалістичного аналізу ситуації, де успіхи супроводжуються визнанням існуючих проблем.

Загалом образ теперішнього в промовах Леоніда Кучми – це сплав позитивних досягнень і викликів сучасності. Реалістичність починає домінувати над «наївним» тотальним оптимізмом. Це проявляється в визнанні великих труднощів в соціальній сфері.

Леонід Кучма в промовах відображає проєкції майбутнього як оптимістичні, так і песимістичні, але загалом домінують позитивні сценарії. В риторичі майбутнього можна виділити два великих тематичних блоки – внутрішня політика і зовнішня політика. В рамках внутрішньої політики президент акцентує необхідність економічного і національного

піднесення, боротьба з злочинністю, подолання корупції, розвитку наукового потенціалу, оптимізація оборонної сфери. Окремим аспектом виділяється культурна сфера, яка потребує розвитку. Отже актуальні проблеми сучасності висвітлюються в прив'язці зі шляхами вирішення. Що стосується зовнішньої політики, то її можна охарактеризувати як прагматична (необхідність міжнародного лідерства), багатовекторність (партнерство з заходом і стратегічна співпраця з Росією). «Баланс» у міжнародній політиці є ключовою тезою президента.

Отже, Леонід Кучма маркує майбутнє як простір подолання викликів заради сталого розвитку в довгостроковій перспективі. Реформи, міжнародне визнання, внутрішня консолідація, багатовекторність – основні смислові точки які створюють проект майбутнього України за Леонідом Кучмою.

Темпоральні програми Віктора Ющенко демонструють багату палітру референсів різних періодів історії України. Досить багато приділяється княжому і козацькому періоду, які асоціативно ототожнюються з сучасністю. Цим підкреслюється тисячолітня історія української державності та її демократичних традицій. Зокрема, Київська Русь виступає як зв'язок із сучасною державою, а козацька держава як приклад демократичності української національної ідеї.

У XX столітті президент у промовах бачить тільки «темну» історичність. Згадуються трагічні події: дві світові війни, Голокост і радянські репресії. Президент зазначає на визнанні Голодомора актом геноциду українського народу. Особливу увагу привертає темпоральна програма про примирення ветеранів, які воювали по різні боки у XX столітті. Ця програма вперше вводиться в політичний дискурс і спрямована на консолідацію суспільства шляхом подолання розбіжностей у моделях історичної пам'яті.

Президент підкреслює європейську ідентичність України, зображуючи її як невід'ємну частину європейської цивілізації, та наголошує на колоніальному минулому, яке використовувало Україну як трудовий ресурс для імперій. Значне місце в промовах займає ідея важливості історії для сьогодення. Президент акцентує на необхідності збереження національних джерел, використанні історії як ідеологічної основи та наголошує на важливості знання історії для формування сучасної української ідентичності.

Образ сучасності створений в рамках символічної політики Віктора Ющенко є унікальним в порівнянні з іншими президентами. Тут прослідковується акцент на виключно позитивних аспектах сучасності. Національна проблематика (а не суспільна, економічна тощо) створює основне смислове навантаження і формує ядро в архітектоніці теперішнього. Використання в промовах поняття

«нація» має високу частоту. Це пояснюється тим що інститут президента на той час стимулював масову свідомість для переорієнтації із суто державної проблематики в національну.

Конструювання теперішнього має принцип різкого «водорозділу» з минулим. Згадаймо що саме така символічна форма була присутня на початку незалежності України. Подібно до того, як Леонід Кравчук акцентував на розриві з радянським минулим після здобуття незалежності, Ющенко означає сучасність як новий етап, що почався після Помаранчевої революції. У цьому контексті підкреслюється, що саме ця подія стала переломним моментом, який привів Україну до справжньої незалежності, демократичних перетворень і свободи. Теперішній час розуміється як незворотний рух до демократії, що відображає оптимістичне бачення подальшого розвитку країни.

Президент заглиблено веде наратив, де образ сучасності підкріплений успіхами в економічній сфері: економічне зростання, вихід бізнесу з «тіні», а також великий матеріальний і людський потенціал країни, який дозволяє досягти успіху. У промовах відображаються й інші сфери суспільного життя, включаючи реальну свободу слова, соціальну справедливість, поступове подолання радянського сприйняття світу та збереження курсу на інтеграцію до ЄС і НАТО.

Загалом, теперішній час у промовах Віктора Ющенко розуміється як «новий час», пов'язаний із динамічним розвитком і змінами. Відсутність негативних аспектів у темпоральних програмах підкреслює загальний оптимізм і позитивне бачення сьогодення, що спрямоване на консолідацію суспільства та формування віри в успішне майбутнє країни.

В образі майбутнього в промовах президента Віктора Ющенко велику тематичну вагу займає внутрішньополітична проблематика. Реформування внутрішніх процесів є пріоритетною складовою риторики. Повторюються дискурси соціальної справедливості, подолання корупції та тіньової економіки. Але вперше застосовуються ідеї розширення прав місцевих громад, кадровому оновленні влади та реорганізації силових структур. Особливе місце займають темпоральні програми, які стосуються економічного зростання, створення нових робочих місць, гідної заробітної плати, підтримки аграрного сектору та розвитку важкої промисловості.

Зовнішньополітичний курс представлений у промовах меншою мірою. Основними напрямками є інтеграція до європейського співтовариства, що відображає прагнення до євроінтеграції, та збереження мирної стратегії у зовнішніх відносинах.

Образ минулого, який транслює президент Віктор Янукович, складається з темпоральних

програм, що охоплюють як кризові, так і позитивні аспекти історичного розвитку України.. Кризова проблематика охоплює такі аспекти, як Чорнобильська трагедія, складний шлях до незалежності, тяжкі 90-ті роки, жертви XX століття та політичні чвари в історії України. Наголошується на необхідності не допускати помилок минулого.

Позитивні темпоральні програми відображають ключові моменти, які сприяли становленню України як держави: згадки про Київську Русь як фундамент незалежності, козацьку добу як етап формування нової державності, внесок видатних діячів, а також науково-технічний потенціал, зокрема досягнення радянського періоду. Як і його попередники, Янукович акцентує на європейській історії України, позиціонуючи її як частину європейського цивілізаційного простору. Окрему увагу приділено релігійній сфері, зокрема важливість прийняття християнства, яке вперше згадується в промовах на такому рівні. Загалом, образ минулого в промовах Віктора Януковича має багато спільного з підходами його попередників.

Образтеперішнього в промовах Віктора Януковича характеризується як поєднання негативного і позитивного бачення дійсності, що нагадує підхід Леоніда Кучми. Негативні темпоральні програми акцентують увагу на складній ситуації в країні, яка конкретизується як відсутність державного бюджету, бідність, боргове навантаження, корупція та розвал економіки. Президент переносить відповідальність за ці проблеми на попередню владу, часто вживаючи поняття «популізм» для характеристики дій своїх попередників. Окремо наголошується на важкому подоланні радянської спадщини, політичній нестабільності та конфліктах усередині влади, що спричиняють зростання ненависті та незгод у суспільстві.

Позитивний порядок денний Віктора Януковича зосереджується в внутрішній сфері. У внутрішній політиці президент робить акцент на прозорості державного управління, рішучих змінах і дієвості дій, які протиставляються «популістським» підходам минулої влади. Зазначається про необхідність забезпечення свободи слова, викорінення кастовості у владних структурах і позиціонування України як амбітної молодой держави, готової до викликів сучасності..

Образ майбутнього в темпоральних програмах Віктора Януковича характеризується акцентом на політичній сфері, зміцненні владної вертикалі та модернізації всіх аспектів суспільного життя. Президент визначає майбутнє як період радикальних змін, але водночас визнає його непростий характер, підкреслюючи виклики, які стоять перед країною.

До позитивних програм майбутнього абстрактного спрямування належать ідеї радикальних змін у країні, необхідності модернізації та віри у власні сили як ключа до успіху. Ці ідеї формують

загальний оптимістичний тон у промовах, хоча і зберігається обережний песимізм через очікування складних часів.

Особлива увага приділяється проблемі бідності, яка визначається як ключовий виклик для майбутнього, що потребує радикальних політичних змін. Президент також наголошує на необхідності врахування культурного різноманіття регіонів як ресурсу для національної консолідації та задоволення потреб місцевих громад. Це зближає з дискурсом Віктора Ющенка щодо децентралізації.

У зовнішньополітичній сфері образ майбутнього балансує між двома ключовими напрямками. З одного боку, проголошується багатовекторна політика, яка передбачає компроміс між Сходом і Заходом, з іншого боку – чітка спрямованість до євроінтеграції та позиціонування України як європейської країни. Президент також підкреслює важливість відновлення довіри з боку інвесторів і міжнародних інституцій, поглиблення співпраці з Росією та високі амбіції країни на шляху до світового лідерства. Загалом образ майбутнього в промовах Віктора Януковича поєднує оптимістичні темпоральні програми в різних сферах із визнанням складних викликів, які стоять перед країною.

Образ минулого в промовах Петра Порошенка має характерні особливості, які відрізняють його від підходів попередніх президентів. Головна увага приділяється пізнім історичним періодам – XIX та XX століттям, із акцентом на ключових подіях і постатях, які відображають національну ідентичність та боротьбу за незалежність України. Серед історичних персоналій згадуються Іван Франко та Михайло Драгоманов, які відіграли важливу роль у розвитку української національної ідеї та політичної думки. Події XX століття, зокрема період національно-визвольних змагань 1917-1920 років, займають центральне місце в темпоральних програмах минулого. Президент акцентує увагу на уроках цих подій, таких як необхідність сильної армії, єдності політичних сил і важливість міжнародних союзників. Він також підкреслює наслідки поразки в національній революції, які призвели до тривалої залежності України від радянської імперії.

Важливе місце в образі минулого займає ідея європейської України, яка подається як історично легітимний вибір багатьох поколінь українців. Особливо унікальною є темпоральна програма, що стосується історичної самостійності православної церкви, яка підкреслює значення автокефалії для української національної ідентичності.

Характерною рисою образу минулого в промовах Порошенка є відсутність згадок ранніх історичних періодів, таких як княжа та козацька доба, які традиційно були присутні в риториці його попередників. Такий підхід можна пояснити прагненням президента зосередитися на пізніших

періодах, які безпосередньо перегукуються з подіями сучасності, зокрема Революцією Гідності. Українська національна революція XX століття використовується як історичний паралель для актуалізації сучасної боротьби за незалежність і суверенітет.

Образ теперішнього в промовах Петра Порошенка формує переважно позитивні темпоральні програми, хоча водночас присутні і кризові аспекти, які відображають реалії тогочасної ситуації. Однак загальний тон встановлення порядку денного залишається оптимістичним, із акцентом на досягненнях і позитивних змінах.

У внутрішньополітичному контексті Порошенко зосереджується на наслідках Революції Гідності, яку подає як новий «водорозділ» у сучасній історії України. Цей період характеризується формуванням нового суспільства патріотів, народженням сучасної української армії, економічним відновленням після стресу, викликаного війною, і консолідацією української нації під впливом російської агресії. Ці теми резонують із потребою мобілізувати суспільство й зміцнити національну єдність в умовах кризового періоду.

У зовнішньополітичному аспекті образ теперішнього значно деталізований. Президент акцентує увагу на зміцненні позицій України на міжнародній арені, що проявляється у вдалій роботі дипломатів із формування міжнародної коаліції, укладанні угоди про асоціацію з ЄС, запровадженні безвізового режиму, кроках до енергетичної незалежності від Росії та остаточному розриві з радянським минулим. Особливо значущою є темпоральна програма, яка відображає розрив із Росією в церковній сфері, що стало символом відновлення духовної незалежності України.

Встановлення порядку денного в промовах Петра Порошенка має кілька характерних рис. Перша – це акцент на військовій проблематиці, що природно відображає ситуацію початку війни на сході України. Друга – це впровадження ідеї «водорозділу», подібно до дискурсу Віктора Ющенка, де сучасність розглядається як новий етап після Революції Гідності. Третя – це висока частка зовнішньополітичних темпоральних програм, яка відображає важливі події, що затвердили Україну як важливого суб'єкта міжнародних відносин. Такий підхід поєднує прагнення України до євроінтеграції з економічним, військовим і політичним протистоянням Росії.

Образ майбутнього в темпоральних програмах Петра Порошенка характеризується акцентом на необхідності забезпечення національної безпеки, консолідації проукраїнських сил і стратегічному напрямку інтеграції до європейських і трансатлантичних структур. Президент наголошує на постійній готовності до захисту незалежності, транслюючи ідею «постійної військової загрози». Такий підхід відображає реалії війни на сході України

й окреслює безпекові виклики, які залишаються актуальними для майбутнього.

У внутрішньополітичній сфері майбутнє позиціонується як період реформ і боротьби за консолідацію державності. Президент підкреслює важливість пріоритету армії, боротьби з корупцією, забезпечення взаємовигідних відносин між державою та бізнесом і досягнення благополуччя в трудовій і фінансовій сферах українців. Він наголошує, що Україна повинна залишатися унітарною державою, категорично відкидаючи федеративний устрій, і що ключ до стабільної незалежності лежить у спроможності держави уникати періодів бездержавності та спиратися на власні сили..

Військове протистояння з Росією також формує окремий сегмент темпоральних програм. Президент акцентує на прагненні до миру в контексті війни на Донбасі, водночас категорично заявляючи про необхідність повернення Криму як невід'ємної частини України. Ці теми підкреслюють прагнення зберегти територіальну цілісність держави та забезпечити її суверенітет у майбутньому.

Зовнішньополітичний курс Петра Порошенка вперше серед розглянутих президентів включає ідею членства України в НАТО, що свідчить про стратегічну спрямованість на посилення безпеки через інтеграцію до західних військово-політичних структур. Поряд із цим звучить твердження про європейський вибір України, який підтверджує орієнтацію на інтеграцію в європейський простір.

Образ минулого в промовах Володимира Зеленського має унікальні риси, які вирізняють його з-поміж риторики попередніх президентів. Хоча структурно він зберігає загальну логіку з попередниками, включаючи згадки про Київську Русь і козацьку добу, у ньому відсутні темпоральні програми, пов'язані з трагічними подіями радянського періоду, що є характерним для інших лідерів. Замість цього, промови Зеленського акцентуються на досягненнях, символічних перемогах і повсякденних соціальних практиках українців.

Першою особливістю є високий рівень деталізації згадуваних подій. Темпоральні програми наповнені конкретикою, що включає як ключові історичні події, так і досягнення в різних сферах, таких як культура, наука, технології та спорт. Наприклад, згадки про здобутки Київської Русі, історичне значення Конституції Пилипа Орлика чи технологічні прориви (гелікоптери, літаки «Антонова», кораблі Миколаєва, внесок «Південмашу» в освоєння космосу) наповнюють промови Зеленського глибоким змістом і підкреслюють спадковість успіхів українського народу.

Другою важливою рисою є акцент на соціальній пам'яті. Дві темпоральні програми виділяються своєю спрямованістю не на виклад історичних фактів, а на відображення буденності та соціальних практик українців у роки незалежності. Наприклад,

президент фокусується на щоденному житті українців до 2014 року, описуючи їхній досвід через призму спорту, культури та звичайного повсякденного життя. Президент продовжує цей формат, висвітлюючи соціальні практики в умовах війни, зокрема волонтерство, що стало одним із символів української стійкості. Такий акцент на деталізації та буденності створює глибший емоційний зв'язок із громадянами, роблячи історію ближчою та зрозумілішою для кожного.

Образ теперішнього, який транслює Володимир Зеленський у своїх промовах, поєднує негативні та позитивні аспекти, що відображають два різні періоди: до повномасштабного вторгнення РФ та після нього. У першому періоді домінують темпоральні програми, що акцентують увагу на соціальних викликах сучасності. Президент говорить про проблеми, які змусили багатьох українців втратити свої домівки: це як заробітчання, так і втеча від війни. Також він наголошує на широкому спектрі соціальних труднощів, таких як високі тарифи, низькі зарплати й пенсії, зростання цін, нестача робочих місць, проблеми медицини та інфраструктури.

Після повномасштабного вторгнення РФ темпоральні програми зміщуються в бік радикальних змін і підкреслення ролі України у світовій історії. Президент наголошує, що Україна не лише змінила себе, а й вплинула на глобальний порядок денний, заявивши про себе як про націю, здатну змінювати історію. У цьому контексті Зеленський акцентує на об'єднанні міжнародної спільноти навколо України, що стало важливим досягненням для держави. Він також підкреслює трансформацію українців, які в умовах війни стали сильнішими, стійкішими та згуртованішими. Внутрішньополітичний дискурс зосереджується на відродженні нової нації, тоді як зовнішньополітичний дискурс підкреслює підвищення міжнародного іміджу України та її роль у формуванні нової світової єдності.

Образ майбутнього, який транслює Володимир Зеленський, відображає два ключових періоди: до повномасштабного вторгнення РФ та після нього. У першій групі темпоральних програм акцент зроблено на європейському шляху України, поверненні емігрантів, зміцненні єдності заради досягнення спільних цілей, а також на готовності до діалогу заради миру. Президент наголошує на необхідності повернення втрачених територій, покращенні державної підтримки військових, змінах у владі, перемозі над коронавірусом та внутрішніми розбратами, а також на консолідації всіх регіонів країни заради досягнення спільної мети. Ці теми формують образ майбутнього, орієнтованого на політичну стабільність, національну єдність і повернення до мирного розвитку.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ у риториці Зеленського з'являються нові темпоральні

програми, які закріплюють принципову позицію України в боротьбі за свою незалежність. Головними стають програми, що описують українців як вільний народ, а також стратегічний вибір на користь повної перемоги над РФ та остаточного звільнення всіх окупованих територій. Ці програми символізують незламність української нації та її прагнення до справедливості й територіальної цілісності.

Загалом, образ майбутнього, який формує президент Зеленський, зосереджується на політичній, військовій і національній тематіці. Відсутність програм, пов'язаних з економічною та соціальною сферами, свідчить про те, що основна увага приділяється питанню національної безпеки, територіальної цілісності та єдності суспільства. Ідея консолідації українського народу проходить червоною лінією через усі темпоральні програми, наголошуючи на важливості спільних зусиль для подолання викликів і досягнення перемоги. Після початку війни акцент зміщується на символічне закріплення непохитності позиції України, яка обирає шлях до повної перемоги, незалежності та звільнення всіх своїх територій.

Динаміка темпоральних програм президентів України демонструє поступове переосмислення підходів до політичної комунікації та формування національної свідомості (Таблиця 2). У перші роки незалежності романтичні ідеали домінували в риториці, спрямованій на консолідацію суспільства та створення основ національної ідентичності. Леонід Кравчук та Леонід Кучма зосереджувалися на історичних образах, героїчних сторінках минулого та культурній тягlostі, акцентуючи увагу на незалежності як досягненні, що потребує ідеологічного підкріплення. Темпоральні програми цього періоду формували основу для нової політичної культури, яка орієнтувалася на історичне відновлення та легітимацію самостійності.

Згодом із поглибленням викликів, пов'язаних із соціально-економічними реформами та зовнішніми впливами, акценти темпоральних програм змінилися. Президентські риторики Віктора Ющенка та Віктора Януковича вже виходили за рамки романтизму, прагнучи реалістично оцінювати сучасність і визначати практичні шляхи подолання викликів. У цей період з'являється баланс між критикою минулого, усвідомленням поточних проблем і перспективним баченням майбутнього, що відображає трансформацію політичного мислення в умовах державотворчих труднощів.

На сучасному етапі, який охоплює президентства Петра Порошенка та Володимира Зеленського, темпоральні програми набувають стратегічного характеру, орієнтуючись на мобілізацію громадян і посилення ролі України в міжнародному контексті. У промовах Порошенка домінує тема боротьби за суверенітет і незалежність у світлі Революції

Табл. 2.

Узагальнені образи минулого, теперішнього та майбутнього серед всіх президентів України

Президент	Образ минулого	Образ теперішнього	Образ майбутнього
Леонід Кравчук	Україноцентричний підхід, акцент на героїчних сторінках історії (Київська Русь, УНР). Трагічні події: Голодомор, репресії. Легітимізація незалежності.	Оптимізм, акцент на самостійності та життєздатності України. Мирний характер здобуття незалежності. Початок економічних реформ.	Незалежність і демократія, економічні реформи, європейська інтеграція. Формування соціальної держави і правової системи.
Леонід Кучма	Помірковані оцінки СРСР, акцент на спробах державності (1917–1919). Приналежність до європейської цивілізації. Лояльне ставлення до історії.	Позитивні зрушення в економіці, створення державних інститутів. Проблеми демократії, тіньової економіки.	Реформи в економіці, боротьба з корупцією, багатовекторна зовнішня політика, європейська інтеграція. Модернізація державних інституцій.
Віктор Ющенко	Княжий і козацький періоди як основа демократії. Трагічний дискурс XX ст., примирення ветеранів, акцент на європейській ідентичності.	Виключно позитивний наратив. Акцент на національній єдності після Помаранчевої революції. Демократія, свобода слова, економічний потенціал.	Заможна Україна, соціальна справедливість, боротьба з корупцією, європейська інтеграція. Розвиток науки, культури та освіти.
Віктор Янукович	Трагічні події: Чорнобиль, 90-ті роки. Позитив: Київська Русь, козацька доба, науково-технічний потенціал. Європейська історія.	Баланс негативу (корупція, борги) і позитиву (прозорість, міжнародні відносини). Акцент на проблемах попередньої влади.	Модернізація, боротьба з бідністю, реформування армії, багатовекторна зовнішня політика. Прагнення до світового лідерства.
Петро Порошенко	Події XX ст.: національно-визвольні змагання, європейська інтеграція, автокефалія церкви. Уроки історії для сучасності.	Революція Гідності як водорозділ. Військова тематика, національна консолідація, міжнародний імідж України. Опір російській агресії.	Національна єдність, членство в НАТО, боротьба з корупцією, повернення Криму, соціально-економічні реформи. Безпека та незалежність.
Володимир Зеленський	Деталізація подій: Київська Русь, козацька доба, технологічні досягнення. Соціальна пам'ять: повсякденність українців.	До вторгнення РФ: соціальні проблеми, національна єдність. Після вторгнення: радикальні зміни, роль України у світі.	До вторгнення: єдність, повернення територій. Після вторгнення: перемога над РФ, звільнення територій. Консолідація суспільства.

Гідності та війни на сході України. Його риторика поєднує національні пріоритети з прагненням інтеграції в європейське й трансатлантичне співтовариство.

Зеленський, своєю чергою, впроваджує акцент на трансформації сучасного українського суспільства через мобілізацію не лише національного духу, а й соціальних практик, які забезпечують стійкість громадян у складних умовах. Його темпоральні програми підкреслюють важливість міжнародної підтримки, консолідації суспільства та зміцнення державності через практичні кроки, спрямовані на досягнення перемоги над агресором і забезпечення стабільного розвитку.

Ця еволюція ілюструє, як змінювалися пріоритети президентських комунікацій, переходячи від емоційного обґрунтування національної єдності до стратегічного використання історичних, сучасних і майбутніх перспектив для зміцнення державної

політики та міжнародного іміджу України. Ця трансформація риторики є логічною виходячи із суспільно-політичних реалій розвитку незалежної України.

Висновки.

Дослідження темпоральних програм в риториці українських президентів демонструє ключові тенденції, які відображають динаміку політичної комунікації та формування національної свідомості. В якості підсумку розглянемо динаміку трьох модусів часу за висловлюваннями президентів в хронологічному порядку.

По-перше, образ минулого. У промовах Леоніда Кравчука історичне минуле використовувалося для легітимізації незалежності України та формування національної ідентичності. Акцент був зроблений на героїчних сторінках історії та трагедіях, таких як Голодомор, для консолідації суспільства. Леонід Кучма адаптував образ минулого для обґрунтування

політичних і економічних реформ. Радянське минуле розглядалося через прагматичну призму з визнанням як позитивних, так і негативних аспектів. Віктор Ющенко активно використовував наратив європейської ідентичності України, акцентуючи увагу на історичних травмах і подоланні розбіжностей через примирення. Віктор Янукович поєднував кризові аспекти (Чорнобильська катастрофа, складний шлях незалежності) та позитивні моменти (Київська Русь, козацька доба, досягнення радянського періоду). Важливим елементом було підкреслення релігійної складової як частини національної ідентичності. Петро Порошенко та Володимир Зеленський підкреслювали сучасні паралелі з минулим, орієнтуючись на боротьбу за незалежність та національну ідентичність.

По-друге, образ теперішнього. Леонід Кравчук акцентував на мирному переході до незалежності та економічних реформах, підкреслюючи оптимізм і перспективи молодого держави. Леонід Кучма пропонував більш реалістичний підхід, вказуючи на досягнення і проблеми державності, такі як економічні реформи та соціальна нерівність. Віктор Ющенко використовував символізм Помаранчевої революції для створення оптимістичного образу сучасності, зосередженого на національній єдності. Віктор Янукович поєднував негативні (корупція, економічні проблеми) і позитивні (модернізація, прозорість управління) аспекти сучасності. Його риторика створювала образ «періоду викликів», які потребують подолання. Петро Порошенко акцентував на військових досягненнях і дипломатичних успіхах, водночас підкреслюючи кризові аспекти. Володимир Зеленський трансформував образ теперішнього, роблячи акцент на соціальних проблемах до

повномасштабного вторгнення РФ і національній єдності після нього.

По-третє, образ майбутнього. У промовах Леоніда Кравчука майбутнє України будувалося на принципах незалежності, демократії та європейської інтеграції. Леонід Кучма акцентував на реформах, багатовекторній зовнішній політиці та боротьбі з корупцією. Віктор Ющенко створював оптимістичний образ майбутнього, орієнтований на соціальну справедливість, демократичні перетворення та європейську інтеграцію. Віктор Янукович зосереджувався на модернізації, боротьбі з бідністю, реформуванні державних структур і багатовекторній зовнішній політиці. Образ майбутнього поєднував оптимістичні сценарії розвитку з усвідомленням викликів. Петро Порошенко використовував риторичку національної безпеки, військової стійкості та членства в НАТО як ключові елементи майбутнього. Володимир Зеленський акцентував на перемозі над агресором і поверненні територій, підкреслюючи консолідацію суспільства.

У ранній період незалежності риторика президентів України була наповнена романтичними ідеалами, спрямованими на консолідацію суспільства та легітимізацію незалежності країни. Згодом, із загостренням соціально-економічних викликів і зміною політичних реалій, підхід до комунікації еволюціонував у бік більш реалістичних оцінок, орієнтованих на вирішення актуальних проблем та стратегічне планування. На сучасному етапі риторика президентів акцентується на міжнародному позиціонуванні України, боротьбі за суверенітет, впровадженні реформ і зміцненні внутрішньої політики, що відображає нові пріоритети та виклики, які стоять перед державою.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Гурко, О. В. (2022). Лінгвостилістична специфіка політичних промов В. Зеленського. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 33(72), 4(1). Відновлено з https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/part_1/4.pdf
- Джиджора, Є., & Мельник, С. (2022). Промови Президента України Володимира Зеленського у перші місяці російсько-української війни: форми саркастичної риторики. *New development horizons of philological science: Scientific monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing". Відновлено з <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0a3c5ceb-6fbc-4baf-8f4b-82dfec2090f4/content>
- Джиджора, Є., & Мельник, С. (2022). Промови Президента України Володимира Зеленського у перші місяці російсько-української війни: форми саркастичної риторики. *New development horizons of philological science: Scientific monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing". Відновлено з <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0a3c5ceb-6fbc-4baf-8f4b-82dfec2090f4/content>
- Євланова, О. (2023). Жанрова стратифікація президентського політичного дискурсу. *Львівський філологічний часопис*, 12, 54–59. Відновлено з <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2497>
- Завальська, Л. В. (2023). Президентський дискурс як вияв політичної комунікації: сутнісні характеристики. *Закарпатські філологічні студії*, 30, 26–31. Відновлено з <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/30/4.pdf>
- Завальська, Л. В. (2024). Структура і семантика інавгураційної промови у президентському дискурсі (на матеріалі української, польської, словацької та сербської мов). *Записки з українського мовознавства*, 31. Відновлено з <http://zum.onu.edu.ua/article/view/309457/303804>
- Перша промова Президента Кучми під час церемонії інавгурації. (1994). Відновлено з https://uk.wikisource.org/wiki/Перша_промова_Президента_Кучми_під_час_церемонії_інавгурації

- Полянська, В. (2004). Символічна політика: сутність, структура, умови реалізації. *Політичний менеджмент*, 3. Відновлено з http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?2_S21STR=PoMe_2004_3_12
- Прокопчук, Ю. С. (2013). Символічна влада та символічна політика як конститутивні засади конструювання політичного поля. *Сучасне суспільство*, 2, 5-12. Відновлено з http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?2_S21STR=cuc_2013_2_3
- Промова Президента Зеленського під час церемонії інавгурації. (2019). Відновлено з https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Зеленського_під_час_церемонії_інавгурації
- Промова Президента Кравчука під час церемонії інавгурації. (1991). Відновлено з https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Кравчука_під_час_церемонії_інавгурації
- Промова Президента Порошенка під час церемонії інавгурації. (2014). Відновлено з https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Порошенка_під_час_церемонії_інавгурації
- Промова Президента Ющенка під час церемонії інавгурації. (2005). Відновлено з https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Ющенка_під_час_церемонії_інавгурації
- Промова Президента Януковича під час церемонії інавгурації. (2010). Відновлено з https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Януковича_під_час_церемонії_інавгурації
- Промови президентів України з нагоди роковин відновлення незалежності України. (1992–2019). Відновлено з https://uk.wikisource.org/wiki/Категорія:Промови_президентів_України_з_нагоди_роковин_відновлення_незалежності_України
- Черниш, О. А., Гончарук, Н. О., Білошицька, З. А., & Лисянюк, О. Л. (2023). Лінгвостилістичний потенціал жанру "публічна промова політика". *Закарпатські філологічні студії*, 27(1), 208-214. Відновлено з [http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2023_27\(1\)_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2023_27(1)_37)
- Ярошенко, В. М., & Присяжченко, І. О. (2014). Символічна політика та символи в інформаційно-комунікативному просторі: аспекти впливу. *Наукові праці [ЧДУ ім. Петра Могили]. Серія: Політологія*, 248, 28-33. Відновлено з http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?2_S21STR=Npchdupol_2014_248_236_6
- Chapekis, A., & Moore, S. (2019). The prosecution of "others": presidential rhetoric and the interrelation of framing, legal prosecutions, and the Global War on Terror. *Critical Studies on Terrorism*, 12, 533-553. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/17539153.2019.1599164>
- Chen, X., & Hu, J. (2019). Evolution of U.S. Presidential Discourse over 230 Years: A Psycholinguistic Perspective. *International Journal of English Linguistics*. Retrieved from <https://doi.org/10.5539/IJEL.V9N4P28>
- Kondratenko, N. (2022). Inaugural speech as a speech genre of presidential rhetoric in Ukrainian and Slovak political discourse. *Slavica Slovaca*, 57(1), 33-46. Retrieved from <https://www.sav.sk/journals/uploads/06131318kondratenko.pdf>
- Krapyva, Y. (2023). Presidential inaugural speech: Traditional and communicative approaches to its study. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series "Philology"*. Retrieved from <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2023-92-14>
- Krishnatray, P., & Shrivastava, S. (2021). Coronavirus pandemic: How national leaders framed their speeches to fellow citizens. *Asia Pacific Media Educator*, 31, 195-211. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/1326365x211048589>
- Mustafa, S. (2023). Fairclough-based analysis of persuasive strategies in Trump and Biden's speeches. *BELT – Brazilian English Language Teaching Journal*. Retrieved from <https://doi.org/10.15448/2178-3640.2023.1.44170>
- Plemenitaš, K. (2020). Framing violence in presidential discourse. *Ars et Humanitas*, 14(1), 139-155. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/342417369_Framing_violence_in_presidential_discourse
- Tarish, A., Abdalhakeem, S., & Hasani, S. (2022). American media framing of Bush, Obama, and Trump speeches. *Cogent Arts & Humanities*, 9. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/23311983.2022.2115245>

REFERENCES

- Chapekis, A., & Moore, S. (2019). The prosecution of "others": presidential rhetoric and the interrelation of framing, legal prosecutions, and the Global War on Terror. *Critical Studies on Terrorism*, 12, 533–553. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/17539153.2019.1599164>
- Chen, X., & Hu, J. (2019). Evolution of U.S. Presidential Discourse over 230 Years: A Psycholinguistic Perspective. *International Journal of English Linguistics*. Retrieved from <https://doi.org/10.5539/IJEL.V9N4P28>
- Chernysh, O. A., Honcharuk, N. O., Biloshytska, Z. A., & Lysianiuk, O. L. (2023). Linguostylistic potential of the genre "politician's public speech". *Zakarpatski Filolohichni Studii*, 27(1), 208–214. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2023_27\(1\)_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2023_27(1)_37)
- Dzyhdzhora, Ye., & Melnyk, S. (2022). Speeches of Ukrainian President Volodymyr Zelenskyy in the first months of the Russian-Ukrainian war: forms of sarcastic rhetoric. *New Development Horizons of Philological Science: Scientific Monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing. Retrieved from <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0a3c5ceb-6fbc-4baf-8f4b-82dfec2090f4/content>
- First inaugural speech by President Kuchma. (1994). Retrieved from https://uk.wikisource.org/wiki/Перша_промова_Президента_Кучми_під_час_церемонії_інавгурації
- Gurko, O. V. (2022). Linguostylistic specifics of political speeches by V. Zelenskyy. *Vcheni Zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Series: Philology. Journalism*, 33(72), 4(1). Retrieved from https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/part_1/4.pdf

- Kondratenko, N. (2022). Inaugural speech as a speech genre of presidential rhetoric in Ukrainian and Slovak political discourse. *Slavica Slovaca*, 57(1), 33–46. Retrieved from <https://www.sav.sk/journals/uploads/06131318kondratenko.pdf>
- Krapyya, Y. (2023). Presidential inaugural speech: Traditional and communicative approaches to its study. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series "Philology"*. Retrieved from <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2023-92-14>
- Krishnatray, P., & Shrivastava, S. (2021). Coronavirus pandemic: How national leaders framed their speeches to fellow citizens. *Asia Pacific Media Educator*, 31, 195–211. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/1326365x211048589>
- Mustafa, S. (2023). Fairclough-based analysis of persuasive strategies in Trump and Biden's speeches. *BELT – Brazilian English Language Teaching Journal*. Retrieved from <https://doi.org/10.15448/2178-3640.2023.1.44170>
- Plemenitaš, K. (2020). Framing violence in presidential discourse. *Ars et Humanitas*, 14(1), 139–155. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/342417369_Framing_violence_in_presidential_discourse
- Polyanska, V. (2004). Symbolic politics: essence, structure, implementation conditions. *Political Management*, 3. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?2_S21STR=PoMe_2004_3_12
- Presidential speeches commemorating the anniversaries of Ukrainian Independence restoration (1992–2019)*. Retrieved from https://uk.wikisource.org/wiki/Категорія:Промови_президентів_України_з_нагоди_роковин_відновлення_незалежності_України
- Prokopchuk, Y. S. (2013). Symbolic power and symbolic politics as constitutive foundations for constructing the political field. *Modern Society*, 2, 5–12. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?2_S21STR=cuc_2013_2_3
- Speech by President Kravchuk at the inaugural ceremony*. (1991). Retrieved from https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Кравчука_під_час_церемонії_інавгурації
- Speech by President Poroshenko at the inaugural ceremony*. (2014). Retrieved from https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Порошенка_під_час_церемонії_інавгурації
- Speech by President Yanukovich at the inaugural ceremony*. (2010). Retrieved from https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Януковича_під_час_церемонії_інавгурації
- Speech by President Yushchenko at the inaugural ceremony*. (2005). Retrieved from https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Ющенка_під_час_церемонії_інавгурації
- Speech by President Zelenskyu at the inaugural ceremony*. (2019). Retrieved from https://uk.wikisource.org/wiki/Промова_Президента_Зеленського_під_час_церемонії_інавгурації
- Tarish, A., Abdalhakeem, S., & Hasani, S. (2022). American media framing of Bush, Obama, and Trump speeches. *Cogent Arts & Humanities*, 9. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/23311983.2022.2115245>
- Yeulanova, O. (2023). Genre stratification of presidential political discourse. *Lviv Philological Journal*, 12, 54–59. Retrieved from <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2497>
- Zavalska, L. V. (2023). Presidential discourse as a form of political communication: essential characteristics. *Zakarpatski Filolohichni Studii*, 30, 26–31. Retrieved from <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/30/4.pdf>
- Zavalska, L. V. (2024). Structure and semantics of inaugural speech in presidential discourse (on Ukrainian, Polish, Slovak, and Serbian materials). *Notes on Ukrainian Linguistics*, 31. Retrieved from <http://zum.onu.edu.ua/article/view/309457/303804>